

ПРИНЦИП “ЧОТИРЬОХ К” У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МЕТОДОЛОГУВАННЯ

Анатолій ФУРМАН

доктор психологічних наук, професор,
академік АН вищої школи України,
директор Інституту експериментальних систем освіти
та НДЦ “Економіка вищої освіти”,
завідувач кафедри соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету,
головний редактор журналу “Психологія і суспільство”
Copyright © 2007

*У статті вперше пропонується принцип ефективного здійснення професійного методологування (ПМ) у його найвідповідальнішій частині – рефлексивному опрацюванні базових мисленнєвих інструментів-засобів будь-якої (теоретичної, прикладної, управлінської тощо) діяльності. Символічно він названий **принципом “чотирьох К”**, зважаючи на перші літери циклічно пов’язаних понять, що реалізують вимоги кватерності як фундаментальної мислещеми (3+1): категорія – концепт – конструкт – концепція. У цьому логіко-змістовому контексті обґрунтовується не лише четверинна будова цих категорій-засобів пізнавальної творчості, а й визначається можливість їх використання як засадничих **методологем** за умови зреалізування схеми “змістова суть принципу = процес + результат”. У підсумку одержано чотири інноваційних **методологем**: “категорія = категоризація + універсалії культури”, “концепт = концептизація + концептуальна схема”, “конструкт = конструктизація + теоретична конструкція”, “концепція = концептуалізація + концептуальна план-карта”, а найголовніше – контурно висвітлені найважливіші зв’язки і взаємозалежності як між окремими складовими пропонуваного методологем, так і між їх суміжним функціонуванням у форматі ПМ на предмет створення повноцінної концепції як самостійної форми організації наукових знань у неklasичному, постklasичному і постнеklasичному типологічних вимірах раціональності.**

---

*Дослідження здійснене в рамках кафедральної теми “Вітакультурний простір-час соціально-психологічного пізнання і перетворення дійсності” (Державний реєстраційний номер: 0104-U-000403), затвердженої Тематичним планом науково-дослідної роботи ТДЕУ на 2005–2009 роки

У розробленій нами системі ПМ [6], поряд із винятково важливим значенням мислесхем, категоріальних матриць і типологічного підходу загалом [8; 11], важливу оргдіяльнісну роль відіграють *категоріальні схеми і цикли*, що дають змогу стратегічно і тактично професіоналізувати теоретико-методологічну роботу найвищого рівня складності. Яскравим прикладом тут є поетапно аргументована у процесі та результаті створення *модель повноцінної інноваційної діяльності* як завершений функціональний цикл освітньої творчості, що містить чотири періоди (пізнання новачії – проєктування нововведення – впровадження інновації – моніторинг змін) та відповідних їм, різних за цілями, формами діяння і соціально-психологічним змістом, десять етапів (зацікавлення – ініціювання – дослідження – моделювання – продукування – апробування – обґрунтування – експертизування – розповсюдження – масове використання) [7; 10].

Водночас щотижневі семінари з ПМ виявили одну істотну прогалину: між засадничими категоріями ВК-методології (“життя”, “культура”, “суспільство”, “людина”) та відповідними концепціями і теоретичними моделями (наприклад, концепція модульно-розвивальної взаємодії та навчання як психомистецького дійства, моделлю поетапного змістового взаємодоповнення інноваційно-освітньої та науково-дослідної діяльності педколективу й ін. [3; 9]) існує логіко-змістовий, а відтак і *методологічний, розрив*, своєрідна епістемологічна прірва, що потребує адекватного заповнення. На наш погляд, між **категорією і концепцією** як окремими сутнісними компонентами теорії завжди явно (у випадку їх ґрунтовної методологічної рефлексії) або неявно (за її відсутності) перебувають принаймні ще два, хоча синонімічно схожих, проте відмінних за значеннєво-смысловим наповненням, – **концепт і конструкт**. Приємно констатувати, що сучасні філософсько-енциклопедичні видання містять статті, присвячені цим термінам [див. напр. 1; 2].

Системно-циклічне застосування вищезазначених чотирьох базових епістем-компонентів перетворює їх – у разі здійснення методологом-дослідником належної рефлексії – в *методологеми* як найкоротші інваріанти самовизначення ним своєї методологічної позиції у системі колективної МД чи ПМ*. У підсумку одержимо *типологію засадничих методологем (табл. 1)*, що умовно названі нами **принципом “чотирьох К”** і конкретизуються у відповідних процедурах та результатах ПМ. Таблиця містить докладний матеріал стосовно логіко-змістового та процедурно-результативного наповнення як базових методологем, так і їх методологічних маркерів. Оскільки всі вони вживаються у такому поєднанні вперше, то передусім аргументуємо нашу теоретико-методологічну позицію докладніше.

---

*Звісно, що перехід від категорії до методологеми не є простим ані за змістом теоретико-методологічної роботи, ані за процедурою його миследіяльного уможливлення, а тому потребує окремого детального розгляду.

Таблиця 1
Базові методології ПМ та їх процесно-результативне забезпечення

Базові методології		
Принцип чотирьох "К" (його змістова суть)	Формоорганізація процесу методологування, тобто процедури ПМ	Результат ПМ
<p>1. Категорії як світоглядні універсали, зміст яких відображає фундаментальніші зв'язки і відношення об'єктивної дійсності та пізнання, а також універсальні засоби, що уможливають міслення, розуміння, вихід на об'єктивність</p> <p>2. Концепти як самодостатній зміст понять та їх смислове наповнення у віджежуванні від конкретно-мовної форми виразу, а також системоутворювальні елементи концепції, яким властиве певне онтологічне "наповнення"</p>	<p>Категоризація: мислєдільне об'єднування найбільш загальних понять як найвищої (межовий) результат абстрагування від предметів та їх особливих ознак, тобто мисленнєва процедура, спрямована на формування категорій як найзагальніших понять, що класифікують результати пізнавальної діяльності людини, а також створення системи засідничих для певної культури понять, що утворює конкретно-історичну модель реальності</p> <p>Концептизація: процедура-процес знаходження потрібних концептів і встановлення їх зв'язку між собою, щонайперше чітке визначення місця кожного концепту на тому чи іншому рівні концептуальної схеми, його змістово-смислова конкретизація на інших рівнях та співвідношення з іншими концептами у рамках їхньої спільної цінності; спосіб мисленнєвої роботи, що дає змогу рухатися від первинних теоретичних концептів до все більш абстрактних конструктиві у тій самій спосіб збагачує структуру наукової концепції чи теорії</p>	<p>Універсальї культури: загальні поняття, що забезпечують розуміння світу і місця людини в ньому; конституюють світогляд, специфічний для того чи іншого етапу культурної еволюції, відіграють роль своєрідного мисленнєвого інструмента, задаючи у свідомості людини єдину систему координат у сприйнятті явищ дійсності</p> <p>Концептуальна схема: певним чином упорядкований та ієрархізований мінімум концептів, що функціонує у межах схеми в режимі розуміння-попснення, як певний набір концептів є засобом, що організує у своїй цінності способи бачення (програмування, конструювання, конститусвання тощо) реальності</p>

<p>3. Конструкти як теоретичні та емпіричні поняття: штучні (г-сесологічні) утворення зі своїми службово-позавапальними функціями, що відіграють роль мисленнєвих інструментів-засобів задля здійснення переходу від емпіричного знання до концептуального й навпаки.</p>	<p>Конструктивізація: гіпотетичне введення теоретичного поняття або створення емпіричного з припуском спостережуваних подій чи об'єктів за правилами логіки з дотриманням чіткої встановленої меж у контексті його тривалісного мовного живлення та поза обов'язковим визначенням його онтологічного статусу; як логіко-методологічна процедура призначена для уможливлення переходу між емпіричними і теоретичними мовами та логіками, а відтак для запозачення зв'язування, але не прописання пустот у структурі знання; не мають самостійного значення поза концептуальним контекстом</p>	<p>Теоретична конструкція: результат абстрагування-конструктивізації, тобто відокремлення від невідзначеної меж реальних об'єктів, та приписання особливого самостійного статусу властивостям соціальних та культурних подій; життєвих і психологічних змін; це – абстрактна модель, в основі створення якої є не процедура ідеалізації, а абстрагування, схематизація, типологізація</p>
<p>4. Концепція як система поглядів на ті чи інші явища, процесів, певний спосіб бачення, розуміння і витлумачення предметів, процесів і подій, а також основна ідея чи конструктивний принцип, що реалізують певний задум у теоретичній знаннєвій практиці</p>	<p>Концептуалізація: метапроцедура зведення онтологічних уявлень у наявний масив емпіричного матеріалу, котра забезпечує його теоретичну організацію і схематизує системну єдність понять, що описують певне змінне поле гіпотетично прийнятих до визначення об'єктів; як базовий спосіб оформлення, організації і розортання дисциплінарного знання відображає перш за все терадитивний зрівнювальний процес, забезпечує погередню організацію її змісту і може, за умови зрівнювання фундаментальної концептуальної план-карти, призвести до створення концепції як самостійної форми організації знання, що наперзле соціогумантарного; водночас концептуалізація – це універсум можливих на даний момент способів роботи саме на теоретичному рівні (зокрема, забезпечення внутрішньої цілісності, застосовуваніх концептів і конструктивів), виокремлення предметних полів пошукуючо-дослідницького діяння та формування уявлень про багаторівневу організацію знань</p>	<p>Концептуальна план-карта у структурі теорії або як самостійна форма знань: взаємозалежна сукупність інтерпретаційних схем і моделей, гіпотез і припущень про природу досліджуванних об'єктів, що ґрунтується на наявних теоретичних висновках, споклює тенденції і закономірності розвитку передбачуванних явищ і подій відповідно до виробленої системи понять та з можливостю виходу на емпіричний рівень роботи із заданими предметами</p>

1 – універсалиї культури:

тобто своєрідних глибинних програм поєднання, відтворення і варіації всього багатоманіття форм і видів поведінки та діяльності

2 – норм розуміння буття

загалом і людського зокрема

4 – певної картини світу

(наукової, релігійної, буденної та ін.), а відтак і світорозуміння

3 – способів або методів

освоєння людиною різних об'єктів у їх нескінченній багатопредметності

Рис. 1.

Категорії як засоби, що забезпечують мислення

Категорії (грецьк. *katēgoria* – визначення, судження, ознака) – межево загальне поняття, що утворюється як історично останній, найвищий результат абстрагування від предметів та їх ознак, немає більш загального (родового) поняття, володіє мінімальним змістом, але відображає фундаментальні, тобто найістотніші, зв'язки і відношення об'єктивної реальності та процесу їх пізнання. В контексті методологічного аналізу найважливіше те, що категорії як найуніверсальніші засоби результативно забезпечують чотириаспектну об'єктивіацію ноуменально-ідеальної дійсності (рис. 1). У будь-якому разі категорії відіграють важливу методологічну роль у мисленні і діяльності людини, тому що задають порядок розгляду різних об'єктів і предметів. І водночас, як найбільш узагальнені інструменти, вони сукупно забезпечують відтворення культури у системах навчання, виховання, освіти. Більше того, використання їх у значенні *універсалиї культури* дає змогу зрозуміти світ і місце людини в ньому, котре формується у кожної особи у процесі соціалізації й використовується як своєрідний мисленнєвий інструмент, задаючи ту чи іншу світоглядну систему координат й актуалізуючи історично зумовлене поле як суспільної свідомості, так і множинність інваріантних траєкторій розвитку індивідуальної.

Г.П. Щедровицький цілком слушно називає категорії засобом, з допомогою якого здійснюється мислення. Саме цей засіб “дає змогу виходити на об'єктивіацію змісту нашої мови, нашого мислення, а також розуміння”; причому підкреслює, що мовиться насамперед про *філософські поняття*, якими треба вміти користуватися [13, с. 515–516]. У більш широкому аналітичному контексті категорії є фундаментом культури певної конкретно-історичної епохи, оскільки відіграють роль *світоглядних універсалиї*, котрі зосереджують накопичений людством досвід і у системі яких особистість оцінює, осмислює, переживає і рефлексує світ, зводить у цілісність всі так чи інакше досягнуті нею явища дійсності [див. 5].

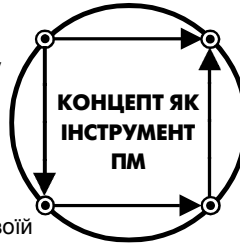
Категорія, щоб стати універсальним *концептом* (лат. *conceptus* – поняття) у системі тієї чи іншої методологічної роботи, має пройти принаймні дві процедури, по-перше, змістово-логічного наповнення свого обсягу у відриві від конкретно-мовної форми виразу; по-друге, становлення зв'язків між іншими концептами у контексті єдиної концептуальної схеми. У підсумку успішного зреалізування методологом цих процедур концепт починає функціонувати всередині сформованої концептуальної схеми у режимі розуміння-поясненні, посідаючи у родовій ієрархії своє чітко позначене й обгрунтоване місце. При цьому “концепти рідко безпосередньо співвідносяться із відповідною даній схемі предметною сферою. Швидше навпаки, вони є *засоби*, які організують у своїй певній цілісності способи бачення”, проектування, конструювання чи конституювання [2, с. 503].

Отже, на відміну від категорії, якій притаманні мінімальний зміст і максимальний обсяг охопту найбільш суттєвих зв'язків і відношень у найвищому злеті абстрагування, концепт володіє певною онтологічною вагомністю, оскільки схоплює змістово-сміслову заданість-визначеність поняття як інструмента мислення. Ось чому концепти можуть розглядатися не лише з боку свого функціонального навантаження всередині наукового знання, передусім у рамках певної теорії, а й утверджуватися як системоутворювальні складові концепції, тобто як особливі форми організації дисциплінарного (філософського, релігійного, наукового) знання. Так, скажімо, на думку Жюльє Делеза (1925–1995) і Фелікса Гваттарі (1930–1992), філософія полягає у творчості концептів, що відрізняє її як від науки, так і від мистецтва, котрі не мають власних концептів. Така філософія, крім того, не може бути редукована ні до споглядання, ні до комунікації, ані до рефлексії. На тлі ґрунтовної характеристики властивостей концептів (співтворення, тоталізованість, проблемне співвіднесення, процесуальність, нетілесність, недискурсивність та ін.) стверджується, що концепт – це “суто сингулярна й автореферентна **Подія** (“а не суть чи річ”), котра не має просторово-часових координат, а лишень свої “інтенсивні ординати” – складові як свої єдино можливі об'єкти. Він, “будучи твореним, одночасно утверджує себе і свій об'єкт”, проте не вибудовує щодо нього (на відміну від науки) низки пропозицій. Концепти перебувають у “дофілософському” плані іманенції, який являє собою певний “образ думки” (думка думки, думка про думку), “горизонти подій”, “резервуар” для ..., деяку “пустелю”, якою кочують “племена-концепти” [2, с. 504].

Треба зауважити, що перехід від категорії до концепту є досить складним у процедурному відношенні, оскільки останній не може бути редукований до відповідної універсалії, тому що не пояснює, а іменує, точніше окреслює формат найсуттєвіших зв'язків і відношень в еталонному мисленнєвому абстрагуванні, відтак сама універсалія потребує пояснення, тобто конкретного змістово-сміслового наповнення. Отож концепт завжди твориться чистим мисленням і перебуває у плані іманенції, тобто одночасно задаючи себе і свій об'єкт без можливості переходу в щось інше, у тому числі без тенденції до трансценденції.

1 – зміст поняття та його смислове наповнення у відриві від конкретно-мовної форми його виразу

2 – засіб, що організує у своїй цілості спосіб бачення чи конструювання реальності і характеризується певною онтологічною вагомистю

4 – системоутворювальний елемент концепції чи кількох концепцій як особливих форм організації дисциплінарного знання

3 – розуміння зв'язків одного концепта з іншими та пояснення його чітко обгрунтованого місця на тому чи іншому рівні концептуальної схеми

Рис. 2.
Структурно-функціональні виміри концепта як інструмента ПМ

Водночас концепти істотно відмінні і від конструктів, котрі є суто пізнавальні інструменти, що дають змогу переходити від одного рівня теоретичної і, природно, методологічної роботи до іншого, змінюючи мови опису. Водоподіл між будь-яким концептом і конструктом знову ж таки проходить завдяки греблі онтологічного підґрунтя: конструкти здебільшого далекі від онтологічного “наповнення”, чого аж ніяк не можна сказати про концепти. Останні, через схеми конструктизації й операціоналізації, трансформуються (перетворюються) у чітку систему конструктів, що забезпечують максимально ідеальне їх “виведення” на емпіричний рівень дослідження, а далі – одержують своє обґрунтування у рамках метарівневих знанневих систем – конкретних концепцій і теоріях. Не дивно, що в посткласичній методології науки концепти розглядаються не лише з боку свого функціонального навантаження всередині теорії, а й як системоутворювальні елементи концепцій – особливих форм організації дисциплінарного знання загалом. Зокрема, в номадології Ж. Делеза і Ф. Гваттарі концепти набувають статусу “засад філософії” і, більше того, філософія полягає в творчості концептів, котру не можна редукувати ні до споглядання, ні до рефлексії, ані до комунікації [див. 2, с. 503–504]. Але найголовніше те, що мислителі відносять концепти до царини філософії, тоді як наука, на їхнє переконання, немає своїх концептів, а користується лише “проспектами” і “функтивами”.

Вищезазначене дало змогу відрефлексувати наявність принаймні чотирьох структурно-функціональних вимірів будь-якого концепта як специфічного інструмента ПМ (рис. 2).

Водночас цікавою проблемою є взаємопереходи між концептом та конструктом, тим більше, що їх зреалізування як методологом передбачає не лише виконання різних процедур ПМ, що названі нами “концептизація” і “конструктизація”, а й одержання сутнісно інших результатів методологічної роботи. Так,

у першому випадку знаходження впорядковано-ієрархічного мінімуму концептів і встановлення зв'язків між ними утворює *концептуальну схему*, що теоретично організує матеріал, схематизує іманентне взаємодоповнення понять і домагається принаймні первинного пояснення та поверхового розуміння певного способу цілісного бачення досліджуваного фрагмента реальності, у другому – обґрунтування спеціально створених гносеологічних понять без визначення їх онтологічного статусу, але з можливістю використання як інструментів-засобів почергового переходу від емпіричного знання до концептуального і навпаки в підсумковому заповненні пустот у структурі наукового знання породжує *теоретичну конструкцію* як результат межового абстрагування-конструктивізації, тобто рухливої мозаїки вторинних контекстних теоретизацій.

У нашому розумінні теоретична конструкція – це умовна статика, своєрідна зупинка абстрагування-відриву дослідника від невизначеності меж раціональних об'єктів та надання властивостям соціокультурних змін (подій) статусу самодостатніх. Іншими словами, це “штучно створена у пізнавальних цілях абстракція, що дає змогу впорядкувати предметний, змістовий матеріал та виявляти і формулювати критерії його селекції та організації” [1, с. 502]. У цьому методологічному контексті теоретична конструкція становить основний продукт професійного застосування у соціогуманітарній науці *методу* конструктивних типів, що посідає, на думку В.Л. Абушенка, “проміжне положення між “ідеальним типом” і “статистичною типологією”, з одного боку, і є перехідною формою між роботою в “теорії” і роботою в “емпії” – з іншого” [Там само].

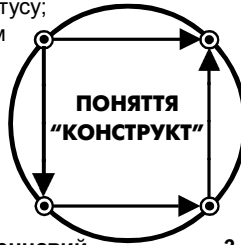
Отже, спрямована концептизація категорій закономірно приводить до створення низки концептів, тоді як конструктивізація та операціоналізація останніх спричинює їх розгоргання у систему пізнавальних конструктів, які в ідеалі забезпечують їх вихід на суміжні (у тому числі й емпіричний) рівні дослідження. Водночас “онтологізація конструкта (за його одночасного логічного і мовного акцентування) перетворює його в концепт” [1, с. 502]. Достатній набір методологічних функцій окремого конструкта як складної методологемі, на наш погляд, наочно відображає запропонована нами мислесема його наявних у сучасній науці теоретико-змістових інтерпретацій (*рис. 3*). Головне правило введення будь-якого конструкта полягає в тому, що він не має самостійного значення поза знанням, у якому він створений.

Загальне уявлення про концепцію, її змістову суть, формоорганізацію та результати дає матеріал вищенаведеної таблиці. Тому зупинимося на найважливіших, здебільшого проблемних, моментах.

По-перше, *концепція* як базовий спосіб організації будь-якого дисциплінарного знання передусім відображає парадигмальний формат теоретизування, котре здійснюється дослідником з допомогою певного набору понять-концептів-конструктів, а тому “онтологізує” і “маскує” всередині базової теоретичної структури компоненти особистісного знання, реалізує настановлення на фіксацію межових для певної сфери як фрагмента дійсності значень й домагається у своєму

1 – конструкт як поняття, що введене або гіпотетично (теоретично), або створене з приводу актуальних подій чи об'єктів (емпіричне) за умов чіткого дотримання правил логіки та без можливості встановлення його онтологічного статусу; є штучно-мисленнєвим утворенням

2 – конструкт як мисленнєвий об'єкт, котрий сконструйований у повсякденній свідомості людей і є відображенням реальних буденних об'єктів, що поляризує конструктам другого порядку, тобто верифікованим, ідеально-типологічним, створеним у соціологічних науках (А. Шютц)

4 – розумові, або гносеологічні, пізнавальні, конструкти – мисленнєві моделі ситуацій, що безпосередньо не фіксуються органами відчуття, а задаються опосередковано – через процедури висновку, узагальнення; є інтелектуальним інструментом, який дає змогу перейти від концептуальних побудов до емпіричних ознак і навпаки

3 – гіпотетичний конструкт: передбачає співвідношення з ним об'єктів, процесів чи подій і створений для відображення латентних, тобто прихованих, неявних, змінних (наприклад, думка, мотив, Я-концепція, особистість, ментальність та ін.)

Рис. 3.

*Теоретичні інваріанти
визначення змісту поняття “конструкт”*

поясненні-виглумаченні максимально широко “світорозуміння”, апелюючи у такий спосіб до ціннісних підвалин пізнання, нарешті вона вводить у теоретичні дискурси дисциплін їх вихідні принципи і засновки, визначає базові поняття-концепти та схеми суджень, а відтак і найважливіші ідеї, запитання, погляди. Починаючи з неklasичного етапу розвитку науки, щонайперше соціогуманітарної, концепція не лише “редукується до попереднього теоретичного впорядкування “матеріалу” всередині наукової теорії, а й усе частіше стає самостійною формою організації знання” [1, с. 509]. При цьому в постмодернізмі близькими за змістовими і смисловими характеристиками до поняття “концепція” є принаймні два поняття-концепти: а) *ризома*, що фіксує принципово нелінійний спосіб організації цілісності тексту, коли залишається відкритою можливість як для внутрішньої іманентної рухливості, так і для інтерпретаційного плюралізму [див. 4]; б) *патерн*, що вносить у культуру і свідомість усталеність, повторюваність, фіксованість природної (дофеноменальної) конфігурації і семантизації дійсності, що забезпечують “прозоріння”, “базову інтуїцію”, “абстрактність бачення світу”

у їх моментальності і цілісності [див. 1, с. 509–510].

По-друге, *концептуалізація* є складною логіко-методологічною акцією, точніше – *метапроцедурою* ПМ, оскільки охоплює у своєму діяльному мислєпотюці (звісно, у знятому і трансформованому вигляді) інші процедури – категоризацію, концептизацію, конструктизацію. Це підтверджує юнгіанська формула кватерності (3+1), що відображає наявність універсального архетипу, логічну передумову будь-якого цілісного судження [див. 3; 11]. Саме четверта процедура, посідаючи особливе положення у системі методологічної роботи, збагачує, поєднує і синтезує попередні. За такого підходу закономірно виникає проблема як аналітичного розмежування вищезазначених базових процедур ПМ, так і їх наступного теоретико-методологічного синтезу, що потребує окремого розгляду, зважаючи на те, що процедура й, відповідно, поняття концептизації і конструктизації донині окремо не виділялися.

По-третє, загальноприйнято вважати, що концептуальна схема (модель, знакова система) досліджуваної сфери-дійсності – результат процедури концептуалізації, в якій остання знаходить лише найістотніше відображення своїх сторін, задаючи з допомогою мінімуму концептів-конструктів певну картину наукової реальності (В.Л. Абушенко [1, с. 507]). У ВК-методології та її центральній ланці – ПМ, методологічна картина сутнісно інша: концептуальна схема є прямий продукт здійснення дослідником процедури концептизації, тоді як таким продуктом концептуалізації – *концептуальна план-карта*, що створюється у структурі теорії чи постає як самостійна форма знань. Свідоме введення нами в науковий дискурс останнього терміна пов'язано, з одного боку, із відсутністю понятійних засобів для пояснення найвищого рівня функціонування будь-якої зрілої концепції – як самостійної форми організації знань, з іншого – із потребою взаємоузгодити або, принаймні, співвіднести між собою інтерпретаційні схеми, моделі, гіпотези, поняття, узагальнення, тенденції, закони, закономірності та інші складові тієї чи іншої локалізованої наукової картини світу. Вочевидь зрозуміло, що концептуальна план-карта структурно і функціонально відрізняється від *методологічної план-карти* дослідження [див. 12, с. 663–666]. Проте ця гіпотетична теза вимагає як критичної рефлексії способів такого розмежування, так і різнобічної аргументації параметрів чи ознак несумісності.

У проміжному підсумку проведеного методологічного дослідження подамо структурну мислєсхему обстоюваних нами *методологем* та їх складових як взаємодоповнення сутнісного змісту, формоорганізації процесу та результативності ПМ (рис. 4), а також укажемо, як мінімум, на шість проблемних зон, що потребують подальшого теоретико-методологічного опрацювання:

- 1) зміст та обсяг нововведених понять “концептизація” і “конструктизація” й водночас логіко-методологічні процедури, котрі ними позначаються;
- 2) автономність і взаємодоповнення процедур категоризації, концептизації, конструктизації і концептуалізації у єдиному циклі ПМ;
- 3) зміст, обсяг і значеннєві інваріанти запропонованого поняття “теоретична конструкція”;

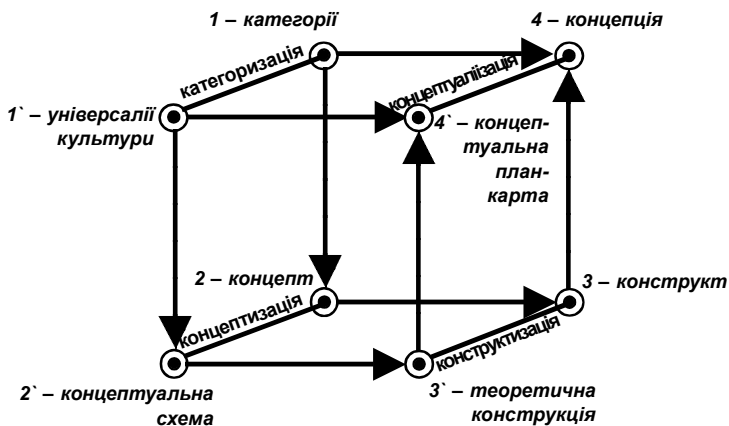

Рис. 4.

Принцип “чотирьох К” як взаємодоповнення методологем та їх засадничих складових — змісту, процедури, результату в системі ПМ

- 4) метасистемність та особлива синтетичність концептуалізації як основоположної процедури ПМ;
- 5) структура, функції, повнота і досконалість концептуальної план-карти дослідження;
- 6) принципи, умови і форми ефективного застосування запропонованих методологем у системі ПМ.

1. Абушенко В.Л. Конструкт. Конструктивний тип. Концептуалізація. Концепція // Всесвітня енциклопедія: Філософія. – М.: АСТ; Мн.: Харвест. Совр. лит-тор, 2001. – С. 501–502, 507–510.

2. Абушенко В.Л., Кацук Н.Л. Концепт // Новейший философский словарь. – Мн.: Книжный дом, 2002. – С. 503–504.

3. Гуменюк О.Є. Психологія інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 385 с.

4. Делёз Ж., Гваттари Ф. Капіталізм і шизофренія // www.philosophy.ru/library/deleuze/filosof.html. – 20 с.

5. Степин В.С. Культура // Вопросы философии. – 1999. – №8. – С. 61–71.

6. Фурман А.В. Ідея професійного методологування: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 180 с. (у друці).

7. Фурман А. Модель повноцінної інноваційної діяльності в освітній сфері суспільства // Освіта і управління. – 2005. – Т.9, №4. – С. 24–37.

8. Фурман А. Модульно-розвивальна організація мислєдїяльності – схема професійного методологування // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С. 40–69.

9. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.

10. Фурман А. Система інноваційної освітньої діяльності модульно-розвивальної школи та її комплексна експертиза // Психологія і суспільство. – 2005. – №2. – С. 29–72.

11. Фурман А. Типологічний підхід у системі професійного методологування // Психологія і суспільство. – 2006. – №2. – С. 78–92.

12. Щєдровицький Г.П. Избранные труды. – М.: Школа Культ. Политики, 1995. – 760 с.

13. Щєдровицький Г.П. Філософія. Наука. Методологія. – М.: Школа Культ. Политики, 1997. – 656 с.

Надійшла до редакції 3.03.2007.

